

Sammen om sundhed

Civilsamfundet og kommuners indsats for friluftsliv og sundhed

Bjarne Ibsen
Professor og forskningsleder
Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund
Syddansk Universitet

Store politiske
forventninger til
civilsamfundet og det
frivillige arbejde

Regeringen

BLÅ STUE

Det frivillige foreningsliv skal have gode vilkår. Det bidrager til udviklingen af et aktivt medborgerskab, af lokale fællesskaber og af et trygt liv for den enkelte.

REGERINGSGRUNDLAGET 2015

RØD STUE

Gennem frivilligt arbejde skabes stærke fællesskaber på tværs af generationer og social baggrund (...) Socialt arbejde baseret på frivillighed er en afgørende styrke ved det danske velfærdssamfund

REGERINGSGRUNDLAGET 2011

Kommunerne

- *'Vi skal i endnu højere grad, end det er tilfældet i dag, involvere og inddrage borgere, foreninger, frivillige, organisationer og private virksomheder i opgaveløsningen'* (Odense Kommune).
- *'Hvem arbejder kommunen for? Borgerne selvfølgelig. Derfor må borgerne ikke holdes ude, når kommunen skal løse opgaver. Den traditionelle grænse giver ikke mening længere. Der skal samarbejdes med borgerne'* (Faxe Kommune).

Foreningsliv og frivillighed (citat fra 'Danmarkskanon')

Foreninger udgør en grundlæggende måde at organisere fællesskaber på i hele Danmark.

Foreninger er ét af de steder i samfundet, hvor mennesker har mulighed for at mødes og få kendskab til hinanden på tværs af sociale forskelle.

I foreningslivet kan børn, unge og voksne lære om demokrati og medbestemmelse.

Behov for at vi også ser KRITISK på civilsamfundet

- Civilsamfundet fremstilles i disse år ensidigt idealistisk.
- Men det er ikke en entydig 'god' sektorssektor.
- Der er behov for, at vi forholder os lige så kritisk til civilsamfundet, som vi gør til den offentlige sektor og den kommercielle sektor.

Et forskningsprojekt i fem kommuner

NORDEA
FONDEN

FAABORG-MIDTFYN
KOMMUNE

FAXE KOMMUNE

Det Boligsociale Fællessekretariat

SDU

Civilsamfundets udbredelse og udvikling

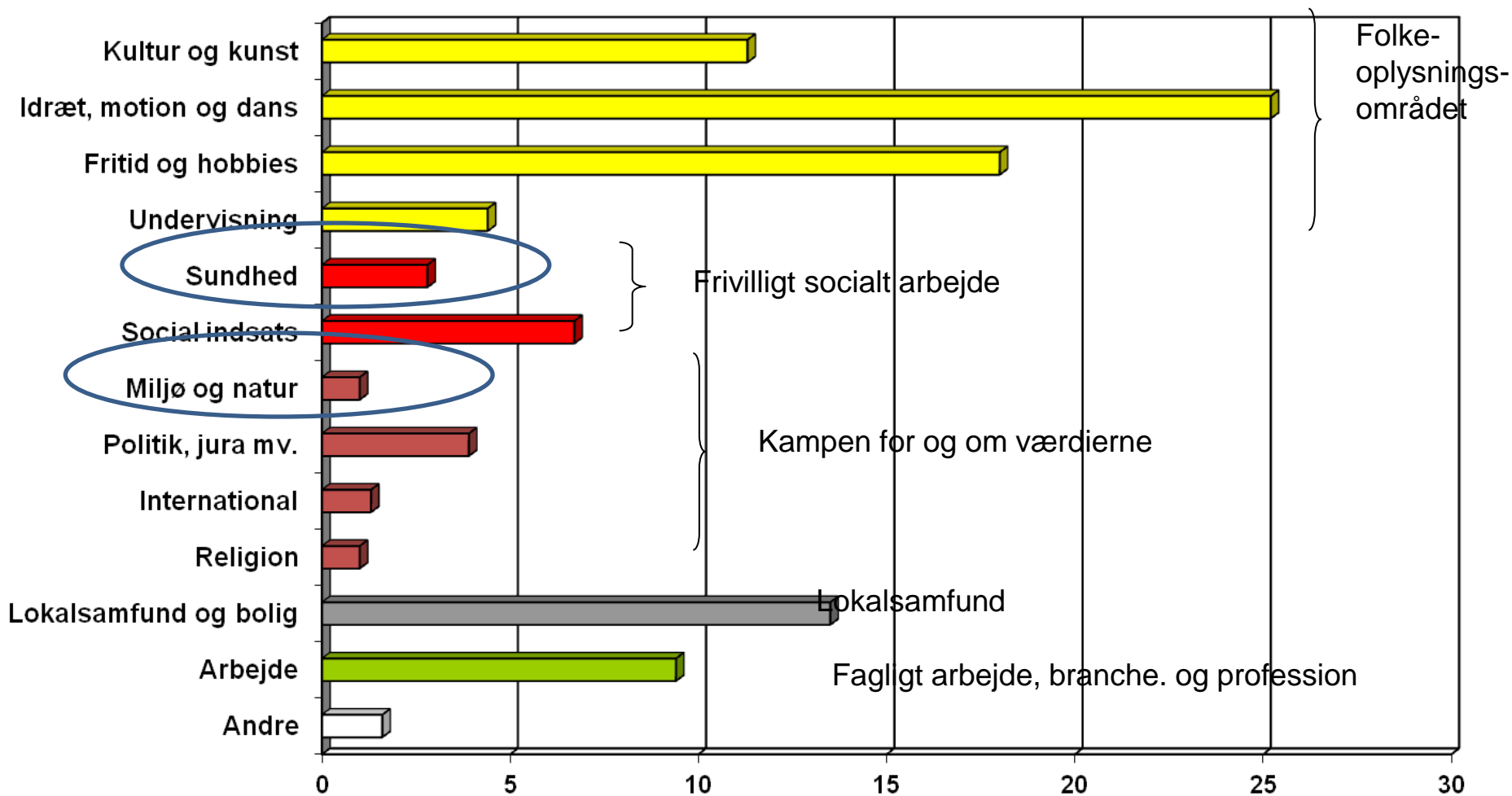

Civilsamfund – hvad er det?

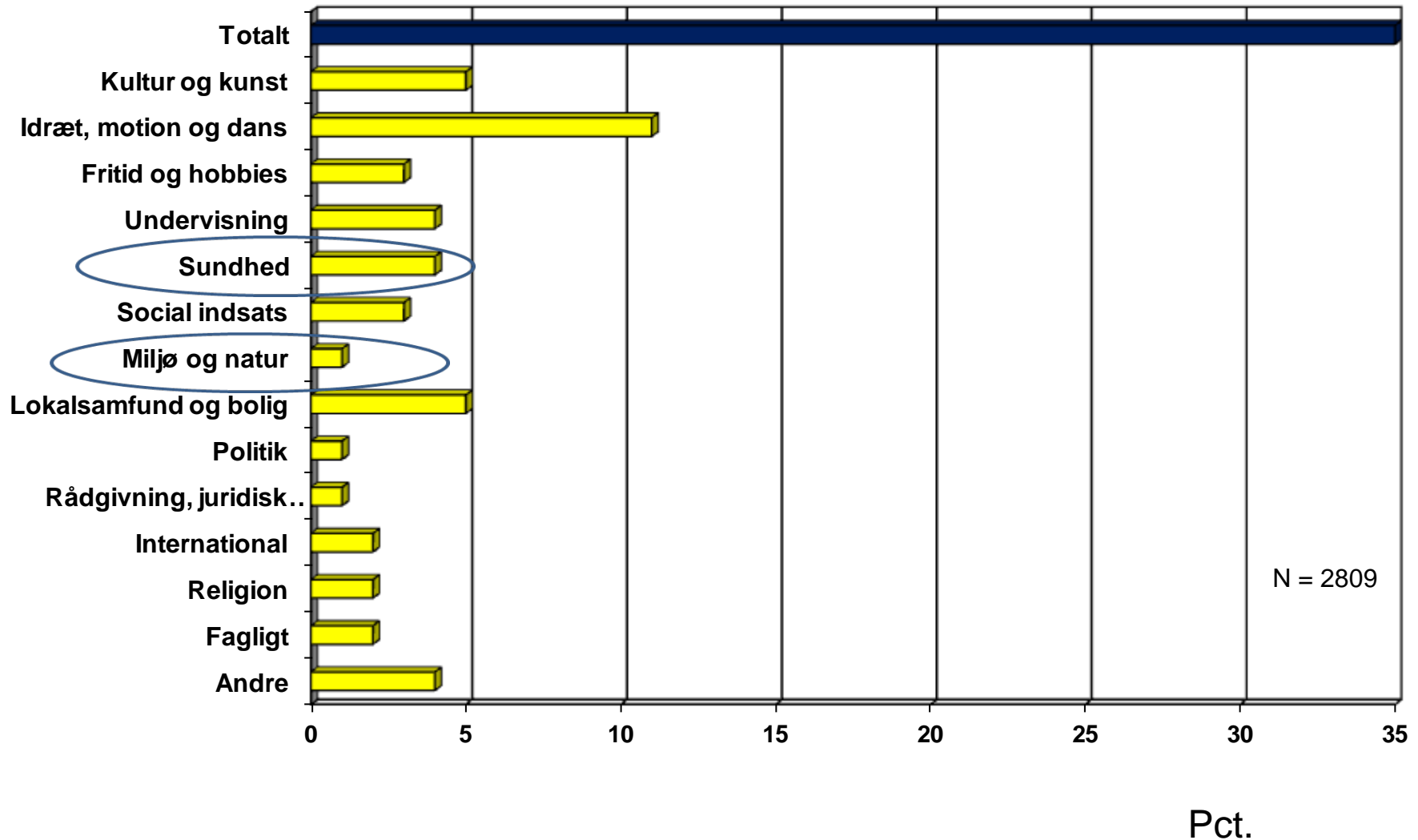
- 'En sfære af samfundet, hvor borgere med fælles interesser slutter sig sammen og udøver deres demokratiske rettigheder (...) Boje 2017: 44).
  - Foreninger og frivillige landsorganisationer
  - Selvejende institutioner (ikke statslige)
  - Almennyttige fonde (ikke erhvervsdrivende)
  - Uformelle netværk og 'frie' frivillige

Foreningerne på Fyn, Langeland og Ærø (2010)

Pct.

Hvad arbejder de frivillige for (2012)?

Mulige ændringer i civilsamfundet

- **Voksende forskelle mellem landsorganisationer og lokale foreninger**
  - Centralisering af og professionalisering af landsorganisationer
  - Landsorganisationer er mindre afhængige af medlemmers betalinger
  - Landsorganisationer har dagsordener som er forskellige fra foreningerne
- Fald i den tid de frivillige bruger på deres frivillige arbejde
- Vækst i det **aktivitetsbaserede frivillighed** og (måske) fald i den **demokratibaserede frivillighed**
- Måske vækst i frivillighed som **'hjælper'** og mindre interesse for frivillighed som **'selvorganisering'**
- Voksende interesse for **'samskabelse'** og mindre interesse for **'demokratisk selvorganisering'**

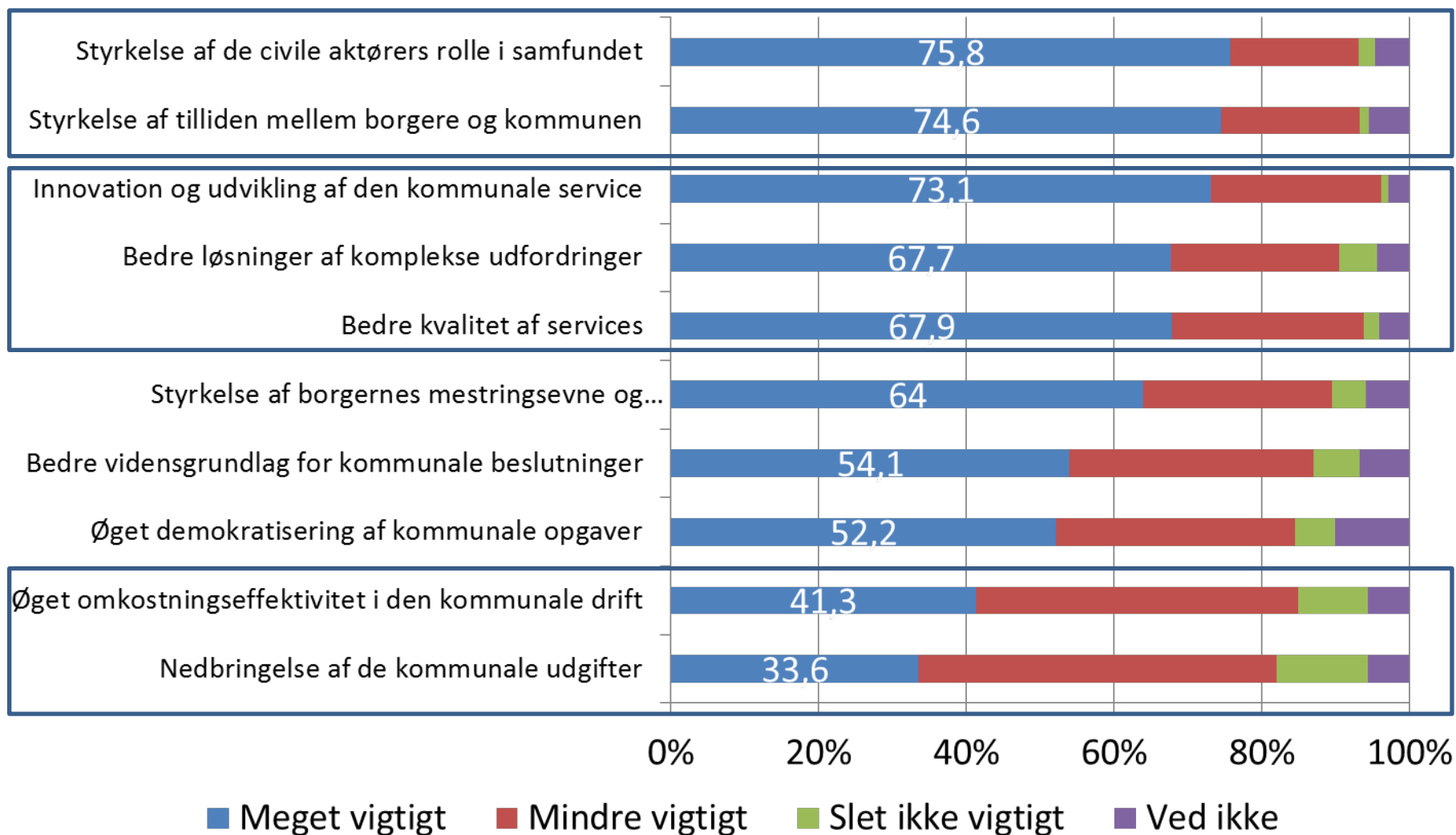
Store kommunale forventninger til samspillet

To spørgeskemaundersøgelser
fra 2016

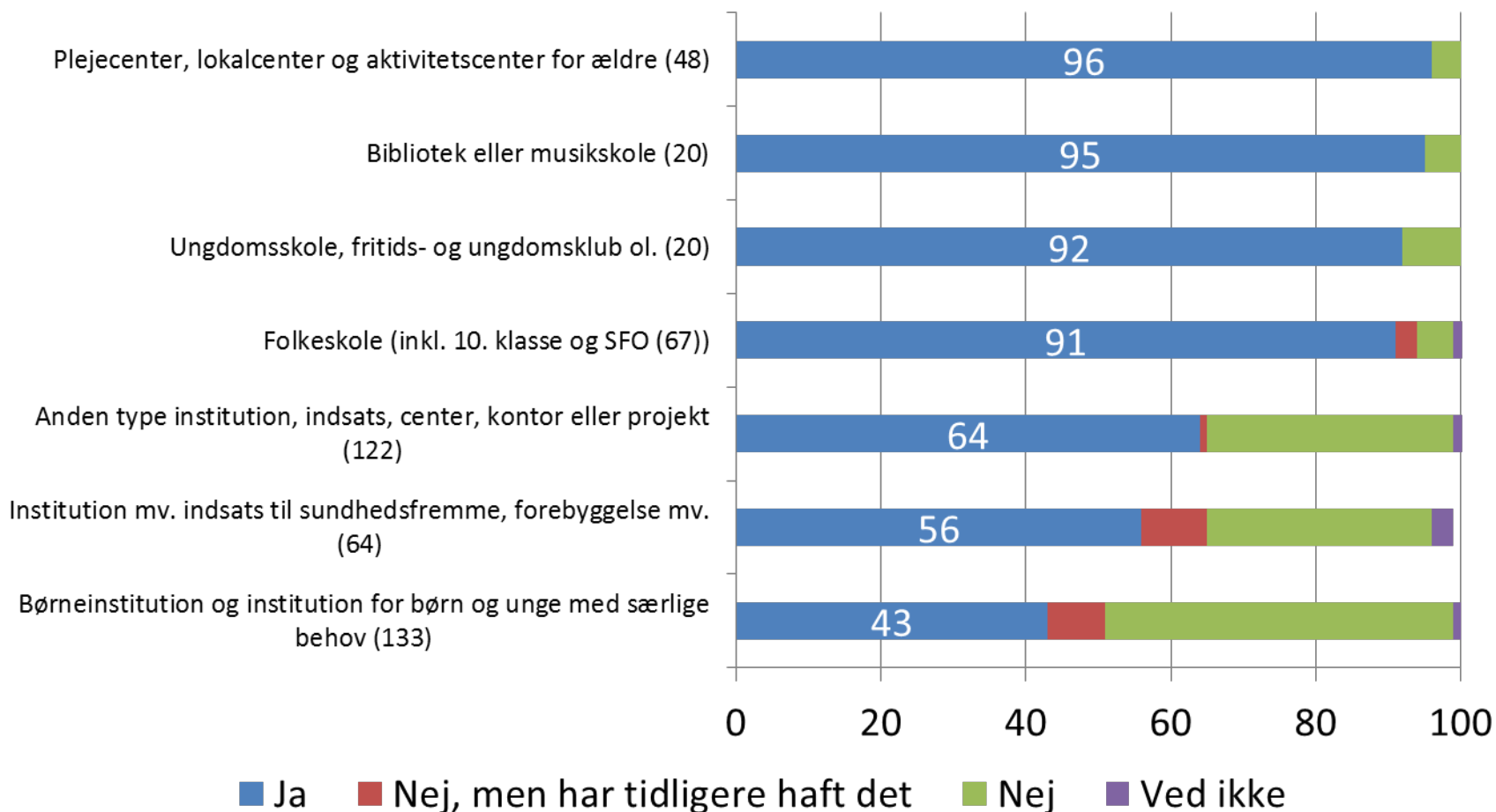

Hvor vigtige er følgende begrundelser for forvaltnings- og fagområdets samarbejder med civile aktører?

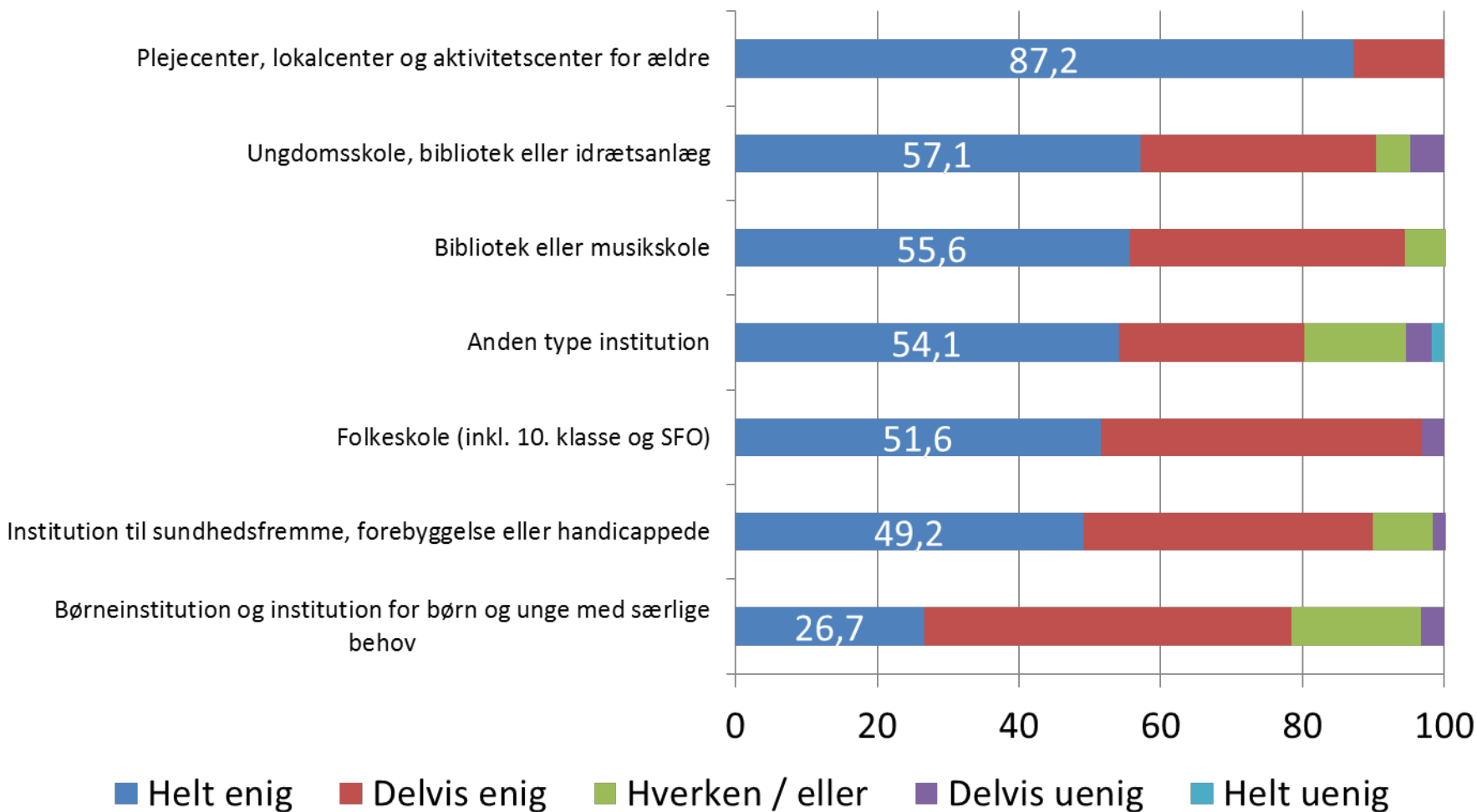
(Andel af fagchefer i danske kommuner)

Har den kommunale institution et samarbejde med foreninger og frivillige?

‘Institutionen ser positivt på et større samarbejde med foreninger og frivillige’

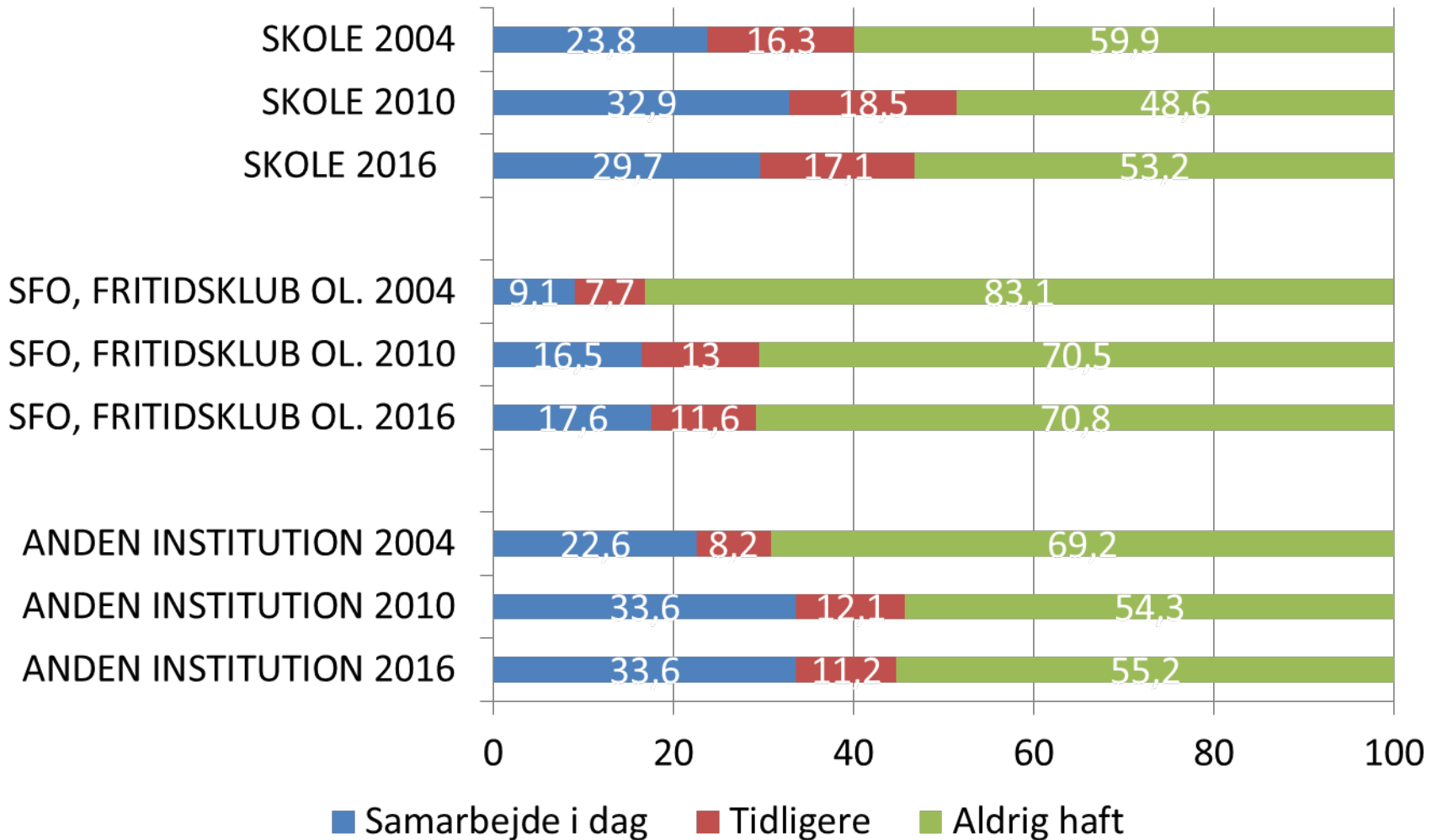

Foreningerne er mere forbeholdne

Spørgeskemaundersøgelse
2016

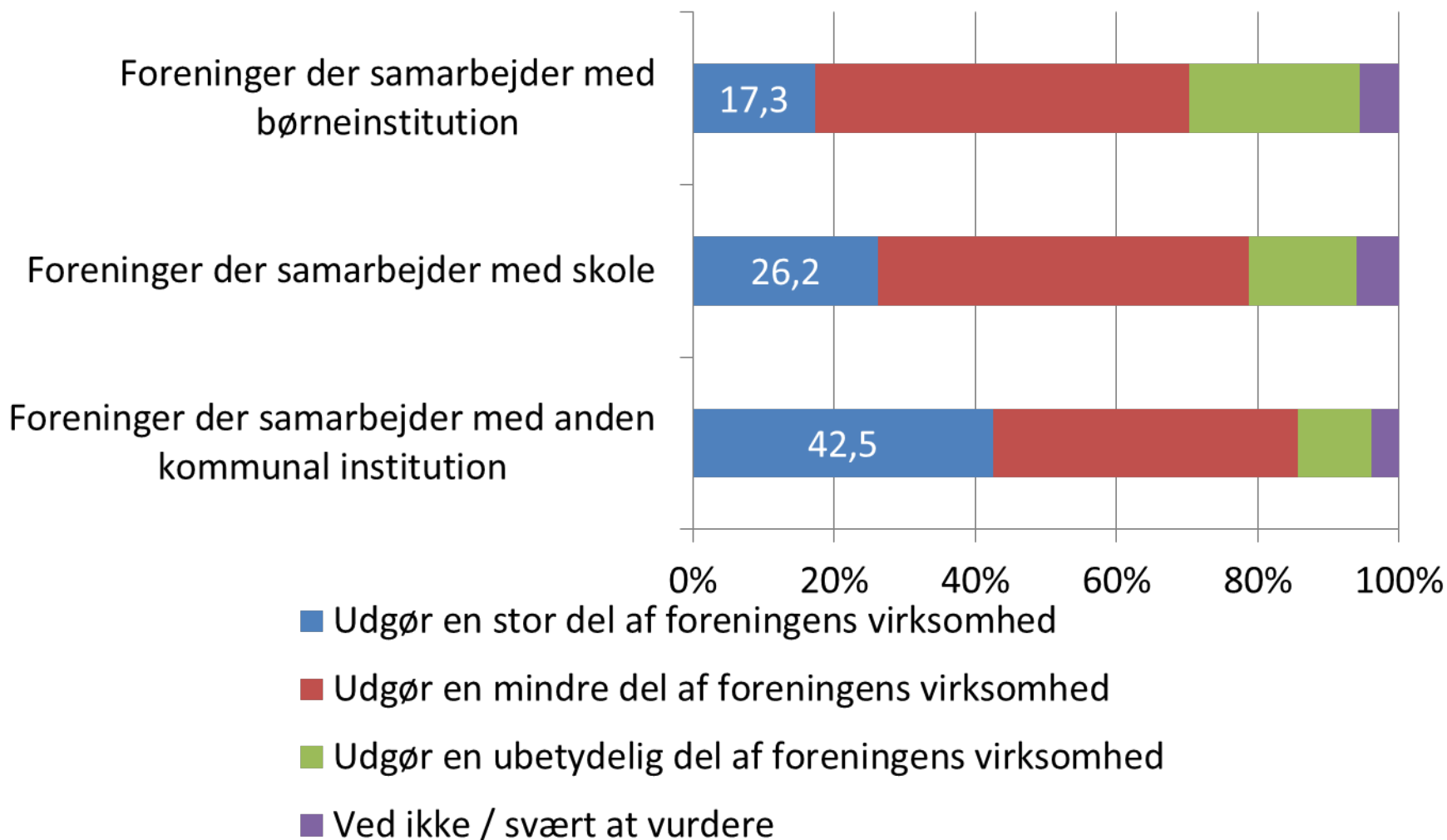

Andel af foreninger i Odense Kommune og Faaborg-Midtfyn Kommune, som har et samarbejde med en eller flere kommunale institutioner, i 2004, 2010 og 2016 (pct.).

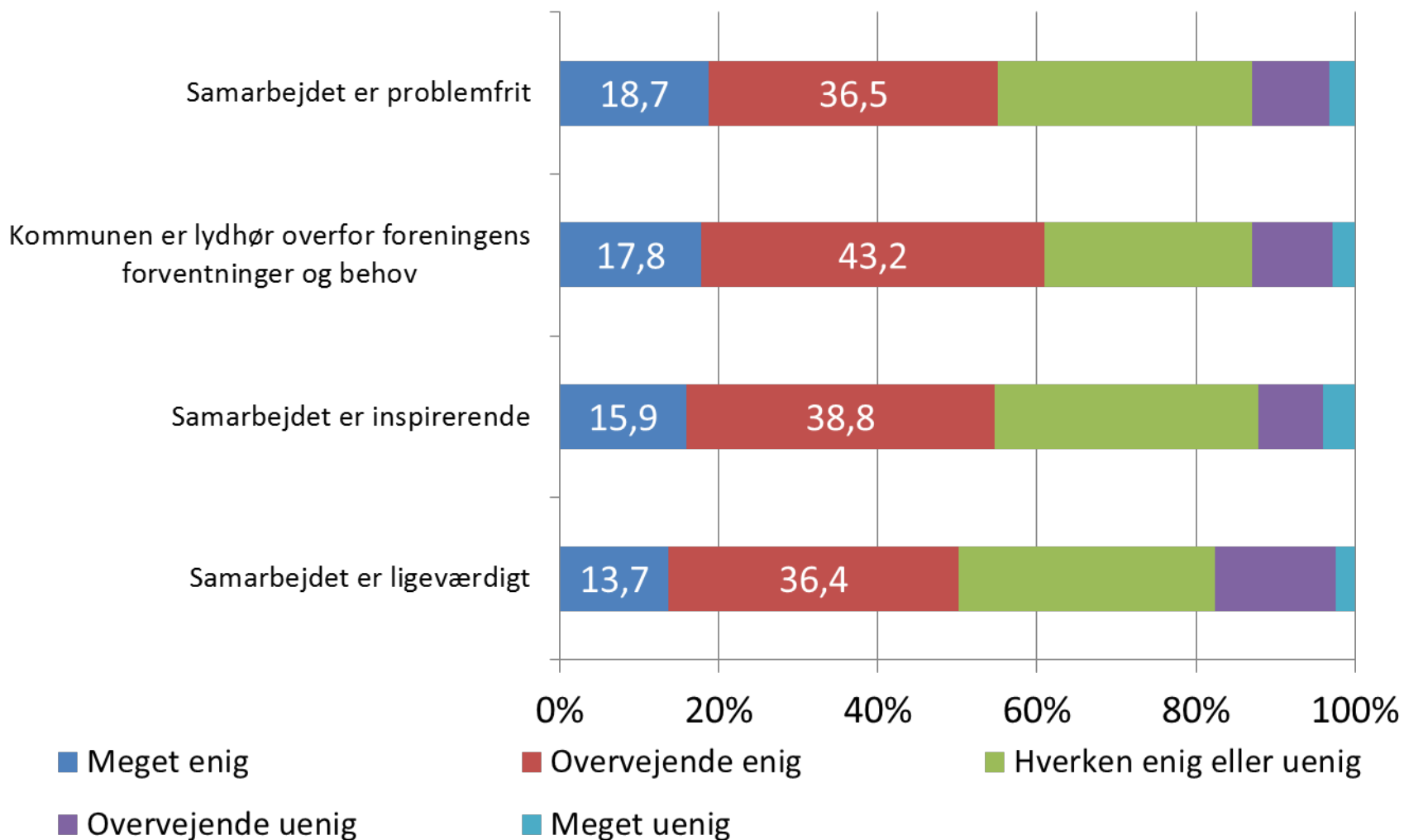

Hvor vigtigt er samarbejdet for foreningen?

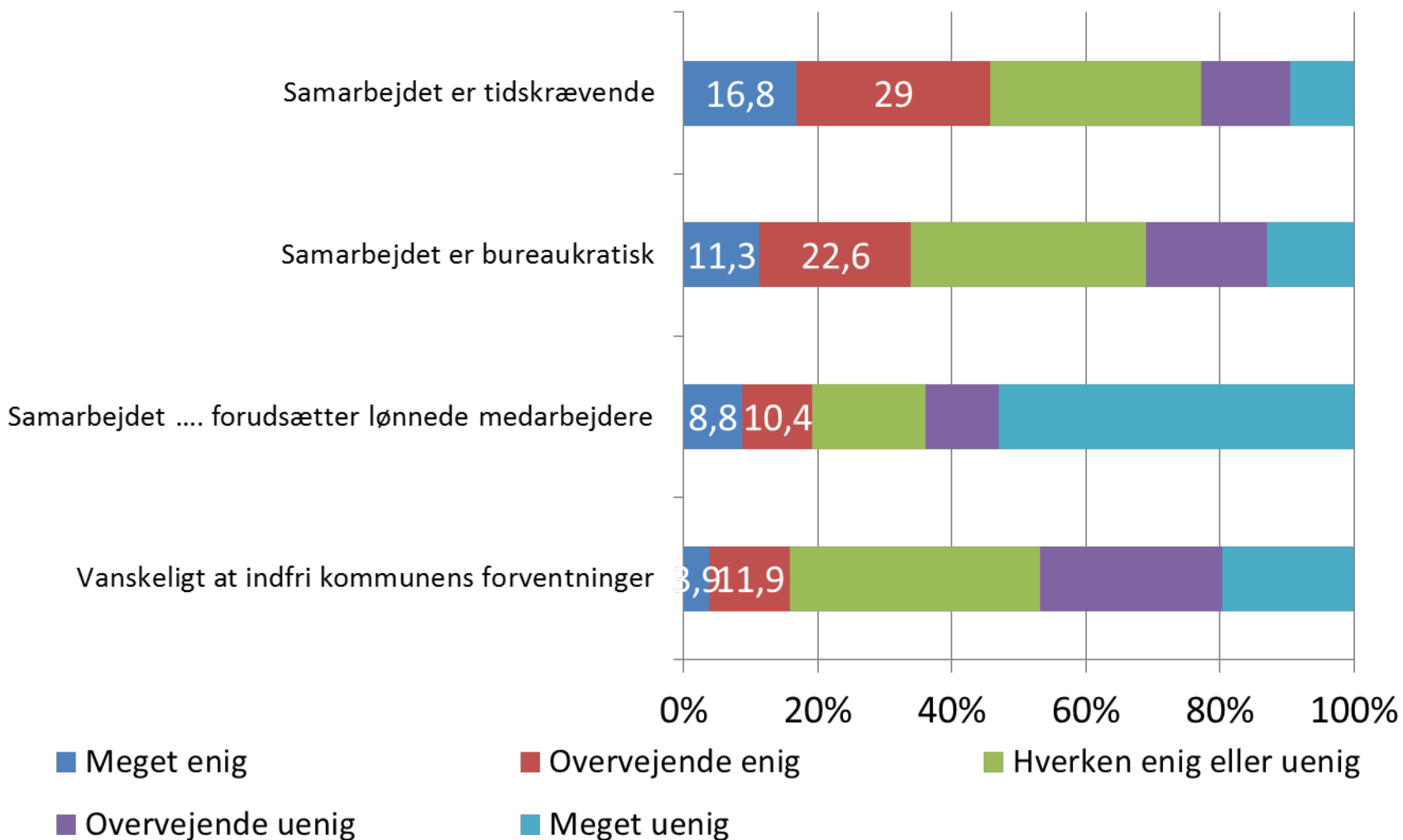
Andel af foreninger der har et samarbejde.

Foreningers vurdering af samarbejdet med kommunale myndigheder og institutioner (andel af foreninger, der har et samarbejde) (pct.)

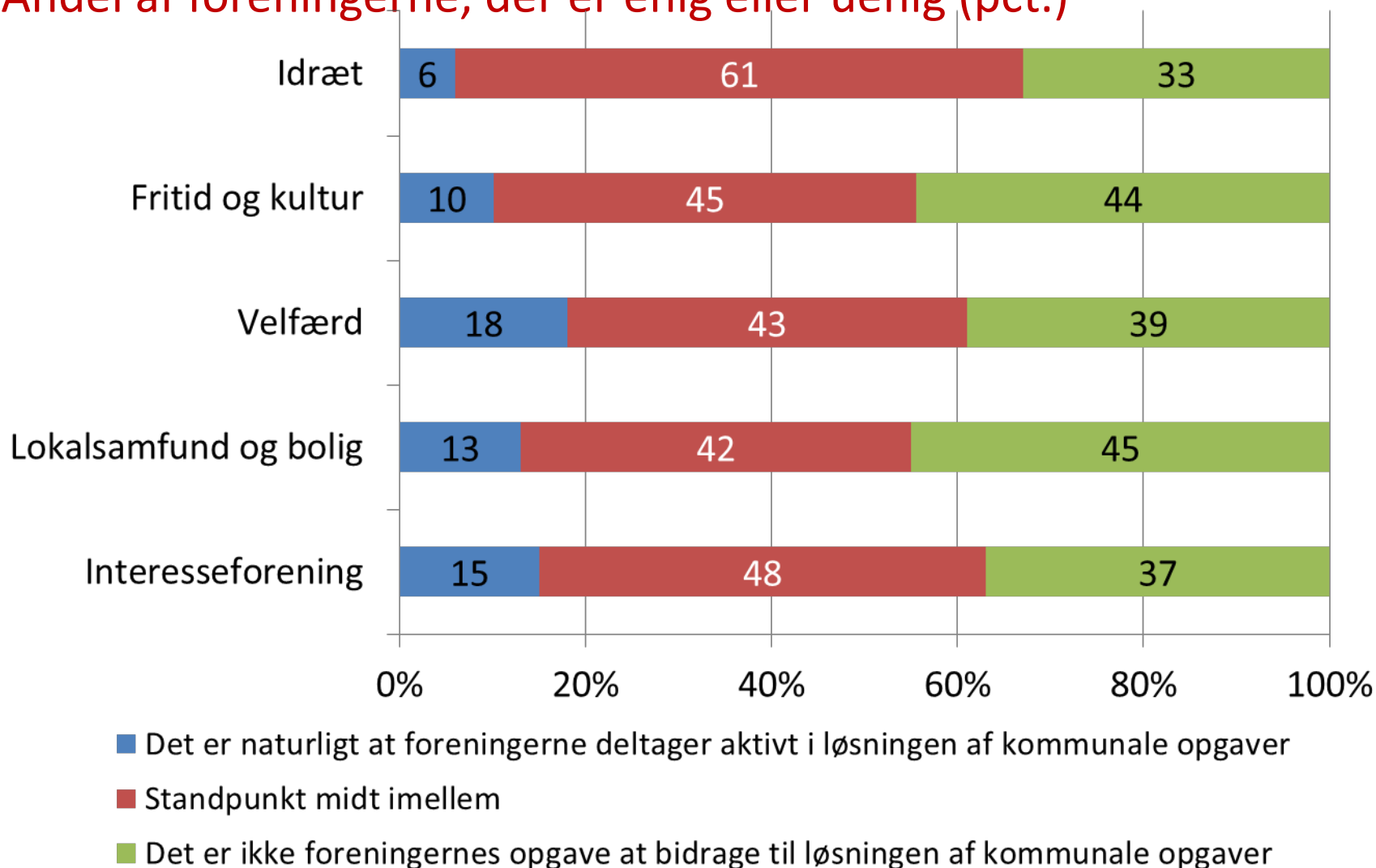

Foreningers vurdering af samarbejdet med kommunale myndigheder og institutioner (andel af ALLE foreninger, der har et samarbejde) (pct.)

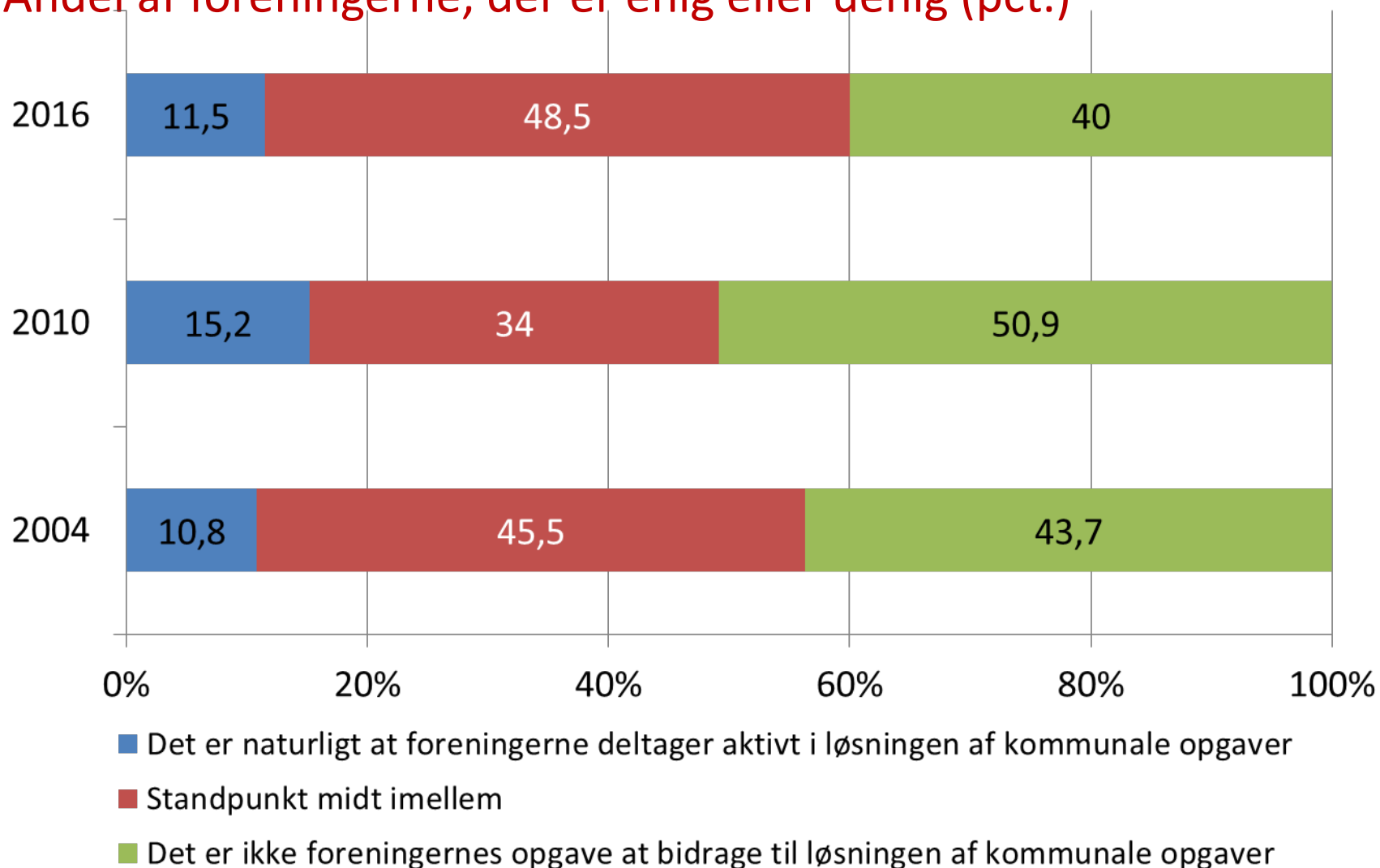
‘Det er naturligt, at foreningerne deltager aktivt i løsningen af kommunale opgaver’.

Andel af foreningerne, der er enig eller uenig (pct.)

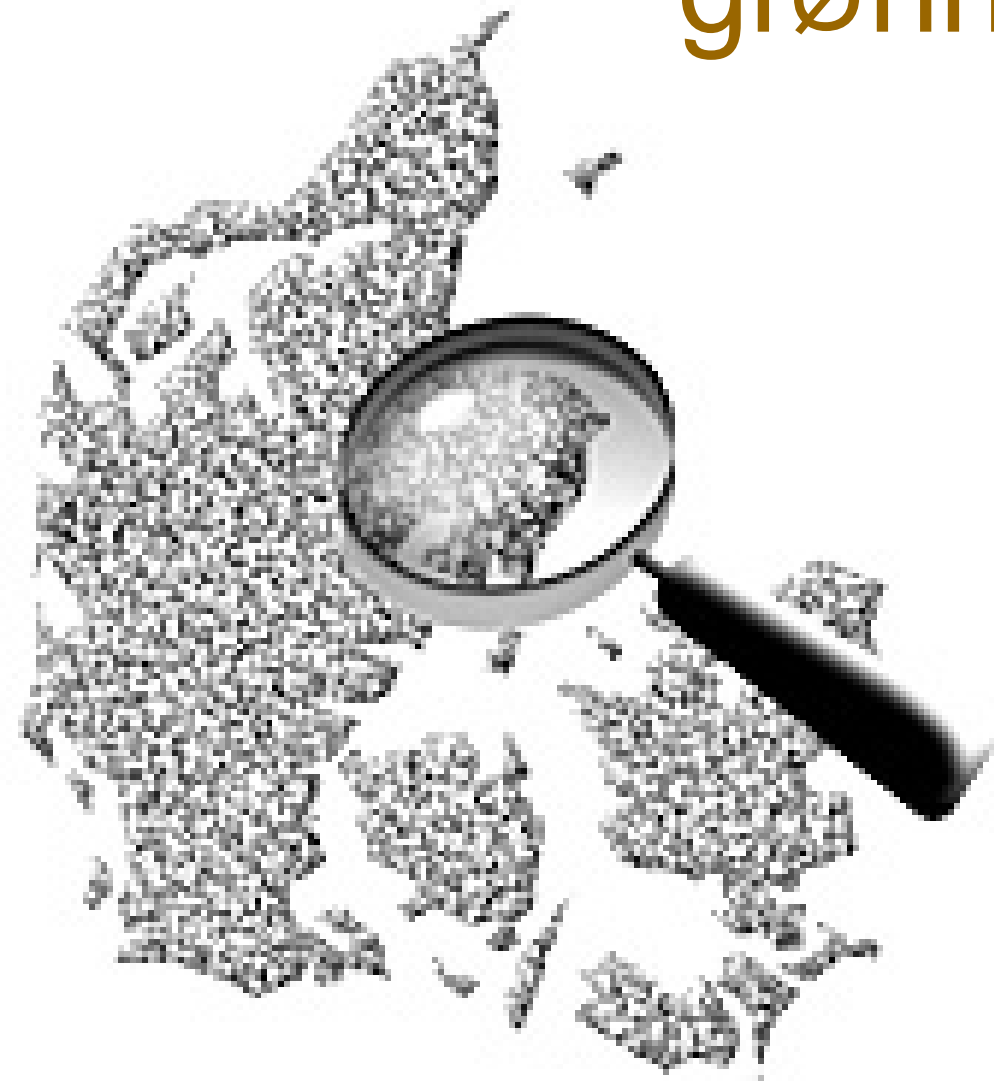

'Det er naturligt, at foreningerne deltager aktivt i løsningen af kommunale opgaver'.

Andel af foreningerne, der er enig eller uenig (pct.)

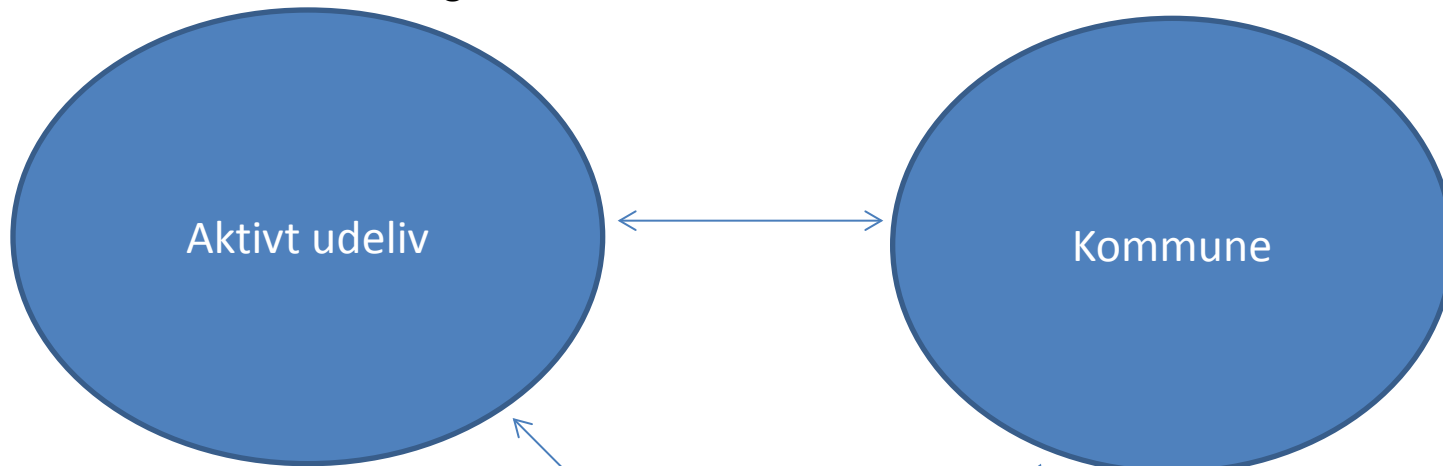

Samarbejde på det grønne område

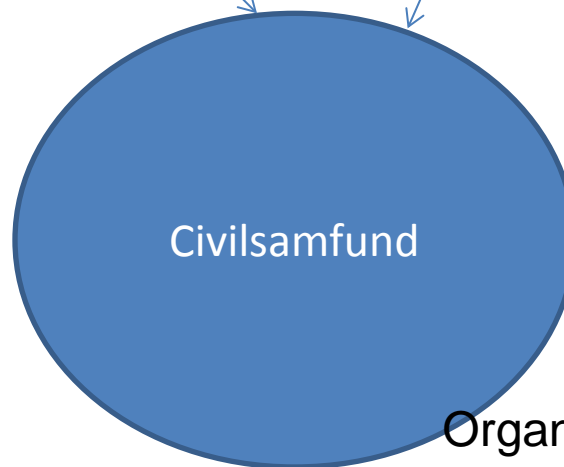
Selvorganiseret aktivitet

Naturen og 'byens frie rum'

???

Særlige faciliteter og anlæg

Organiseret aktivitet

Hvilke typer af civilsamfundsorganisationer kan 'bruges' på det grønne område?

- **Foreninger som kæmper for naturen:**
Naturfredning, friluftsliv, miljø, foreninger for naturliv mv.
- **Foreninger som bruger naturen:**
Idræt, spejdere, fritidsfiskere mv.
- **Foreninger hvis medlemmer 'bor i' naturen:**
Grundejerforeninger, borgerforeninger

1. Foreninger og frivillige der organiserer aktiviteter i naturen

- Idrætsforeninger: Løb, cykling, aktiviteter i båd mv.
- Spejdere og andre korps
- Foreninger for friluftsliv, natur mv.: Organiserer fx fugleture og lignende naturoplevelser.
- Patientforeninger og socialhjælpsforeninger: fx når Diabetsforeningen står for vandreture.
- Frivillige grupper der står for motions- og naturaktiviteter (motionsguider, stavgangsgrupper ol)

**SAMARBEJDET GÅR UD PÅ AT SKABE GODE
VILKÅR FOR DENNE FRIVILLIGE ORGANISERING**

2. Foreninger og frivilliges ansvar for udendørs rum og steder

- Foreninger som står for udendørs støttepunkter
  - Fx Mountainbike-klub som står for udvikling, anlæggelse og pasning af mountainbikerute i skoven
- Foreninger og frivillige som passer naturområder, fx
  - Grundejerforening som passer et grønt areal i boligkvarteret
  - Høslætforeninger der passer større naturområder
  - Boligforening som har ansvaret for naturlegeplads
  - Fiskeforening som passer en del af et vandløb / å

SAMARBEJDET GÅR UD PÅ AT DEFINERE GENSIDIGE FORPLIGTELSER (MED EVT. KOMMUNAL STØTTE)

3. Foreningers involvering i udarbejdelse af politikker og planer

- Lokalplaner
- Friluftslivspolitik
- Spildevandsplan
- Naturplan
- Ol.

SAMARBEJDET GÅR UD PÅ AT SIKRE EN REEL OG ÅBEN DEMOKRATISK PROCES

Udfordringer i samarbejdet når det handler om sundhed

- Forholdsvis få foreninger på lokalt plan har sundhed og forebyggelse som det primære mål
- For de fleste foreninger og frivillige er det aktivitetens og fællesskabets 'egenværdi', som betyder noget (uden at det har et 'nyttigt formål')
- Formel faglighed og evidens har stor betydning på sundhedsområdet, mens civilsamfundet først og fremmest bygger på erfaringsbaseret viden

Hvad har betydning
for samarbejdet?

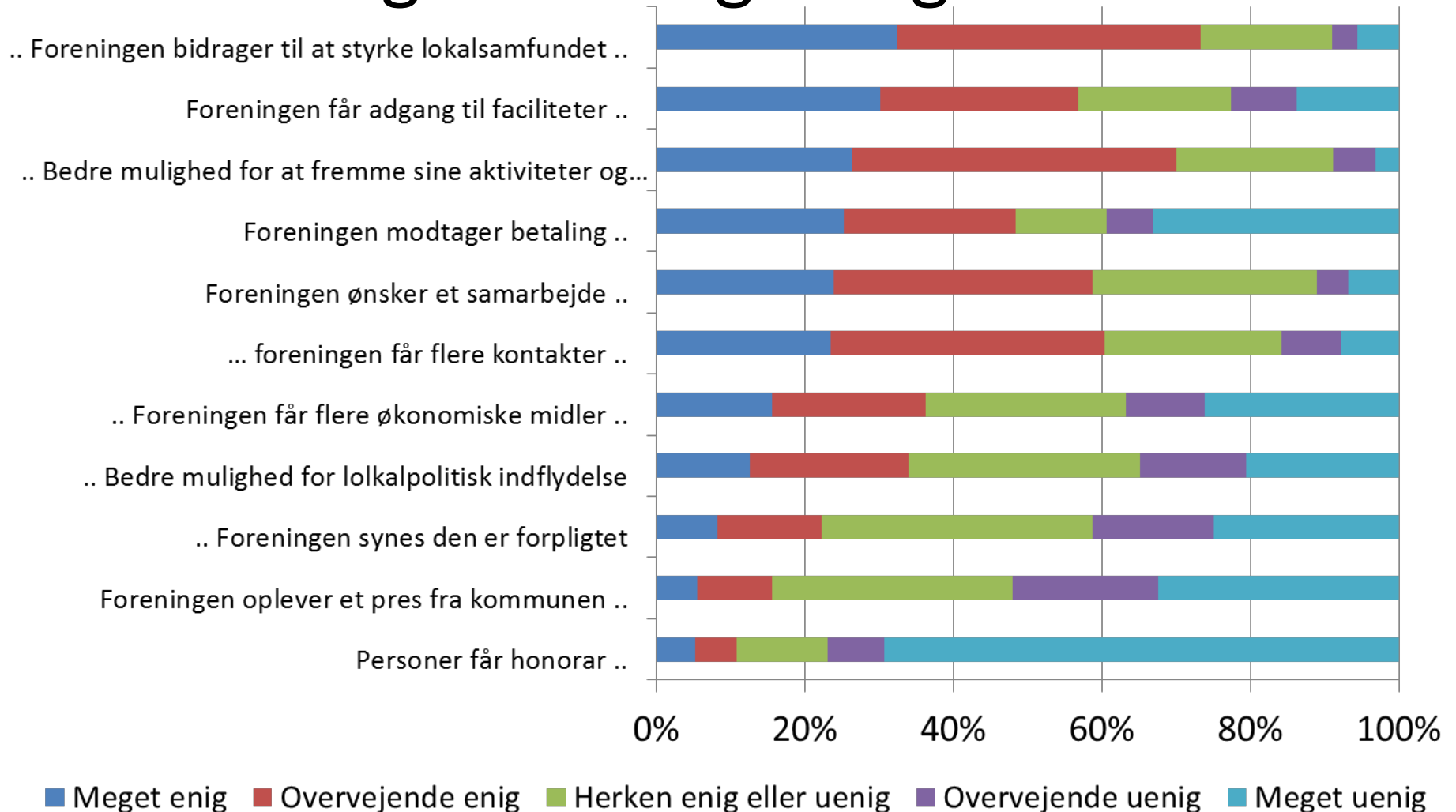

Forudsætningerne for et velfungerende samarbejde?

- At opgaven forudsætter (eller løses bedst ved) et samarbejde mellem forskellige aktører
- At de relevante samarbejdspartnere ser en gevinst / værdi ved samarbejdet i forhold til institutionens / foreningens primære interesser
- At hver samarbejdspartner får en ROLLE i samarbejdet, som pågældende er tilfreds med

1. Foreningen får noget ud af det: 'Noget for noget' og 'ideelt'

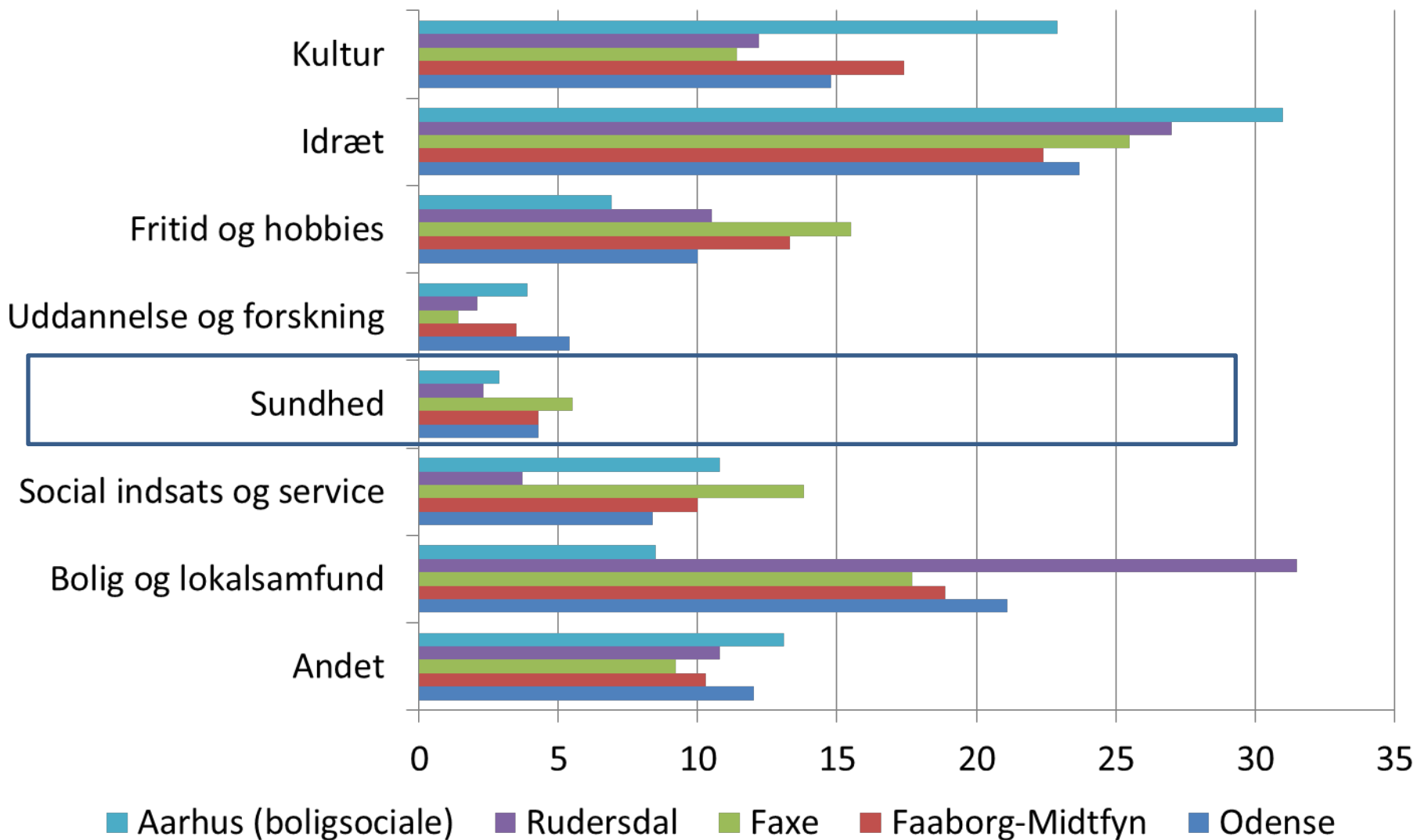

2. Interessesammenfald

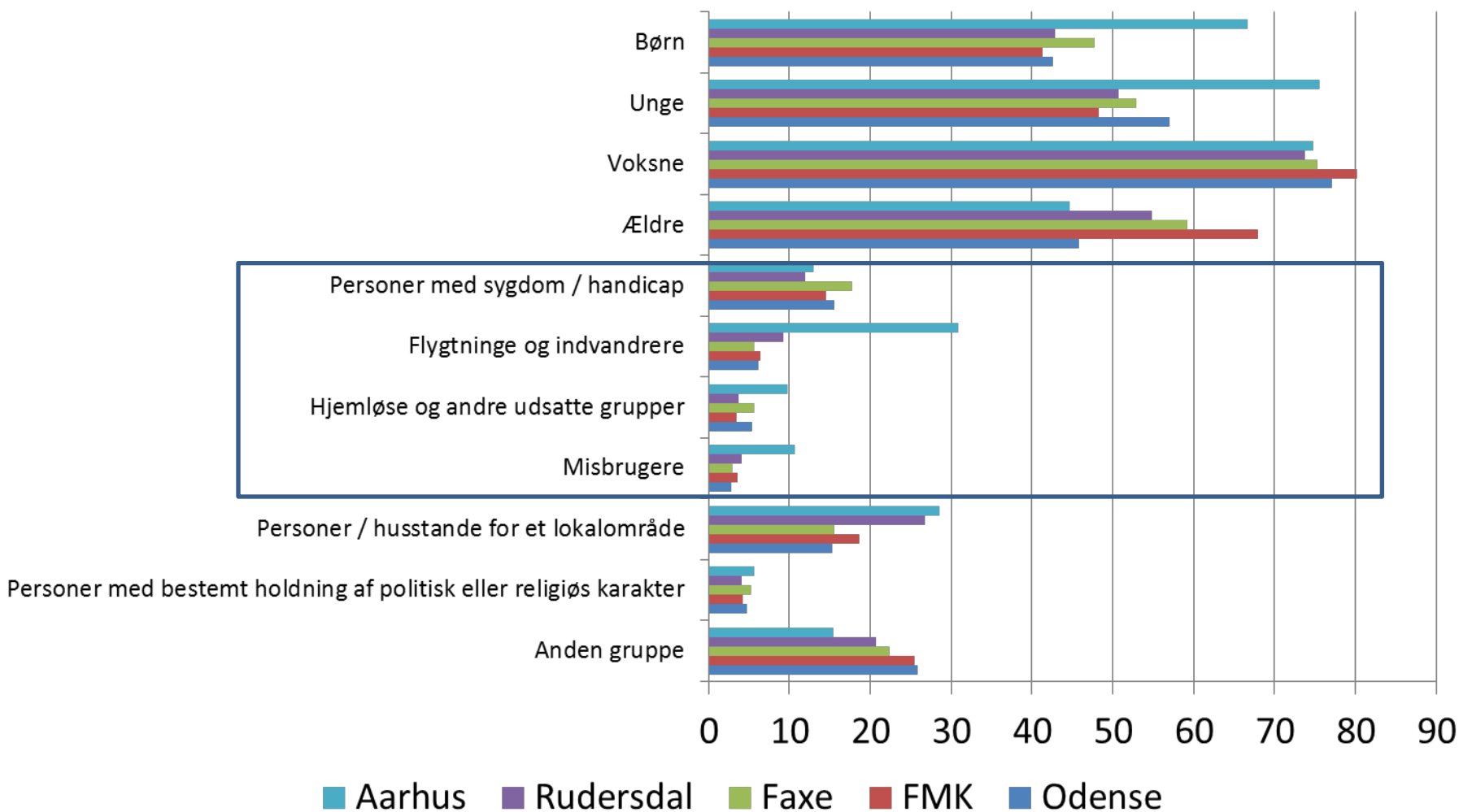
- Sammenfald mellem hvad foreningen beskæftiger sig med og institutionen har interesse i.
- Også sammenfald hvad angår målgruppe
- Men ikke nødvendigvis samme interesse de har i samarbejdet.

Hvad beskæftiger foreningerne sig med?

Andel af registrerede foreninger fordelt på samfundsområder.

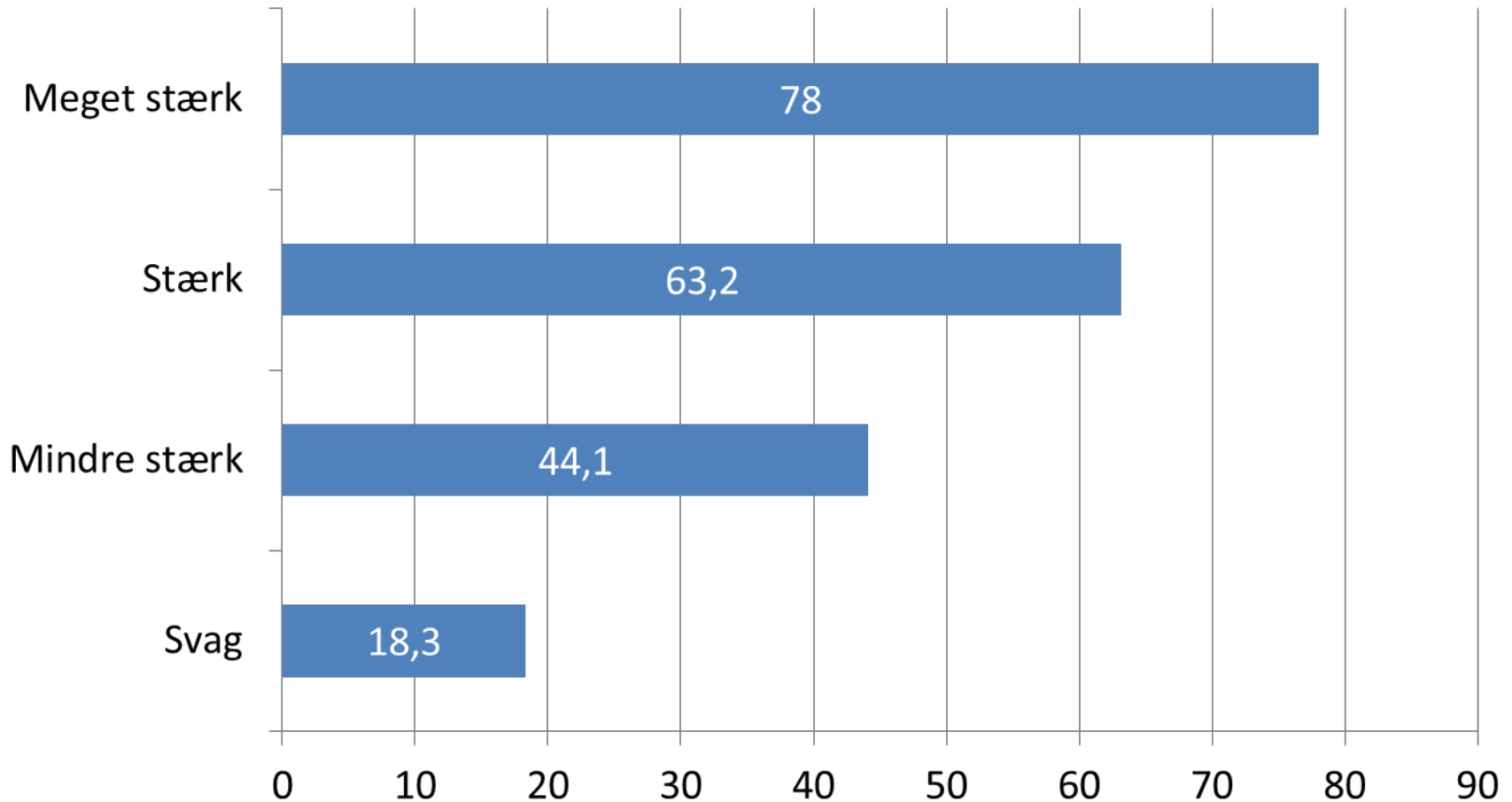
Hvilke målgrupper beskæftiger foreningerne sig med (pct.)

3. At foreningen er 'lokal'

- Foreninger der engagerer sig i lokalsamfundet og ser sig som en del deraf, samarbejder i højere grad med kommunale institutioner end foreninger, der ikke er så lokale
- Skelne mellem
  - Lokalforeninger
  - Aktivitetsforeninger
  - Værdibaserede foreninger
  - Serviceforeninger

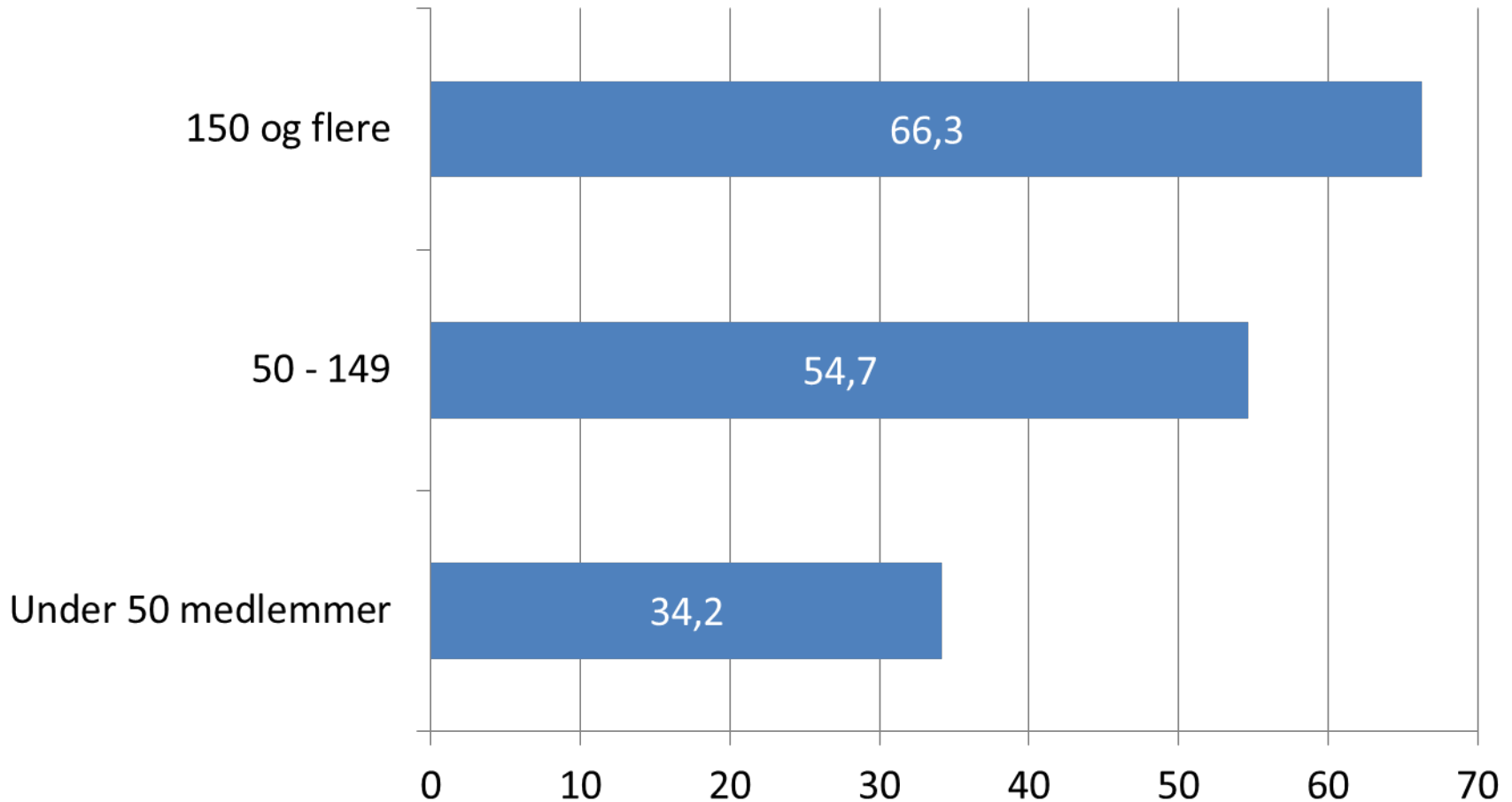
Andel af foreninger, som samarbejder med en kommunal institution, opdelt efter hvor 'lokal' foreningen er (pct.)

4. At foreningen har 'kapacitet' til samarbejdet

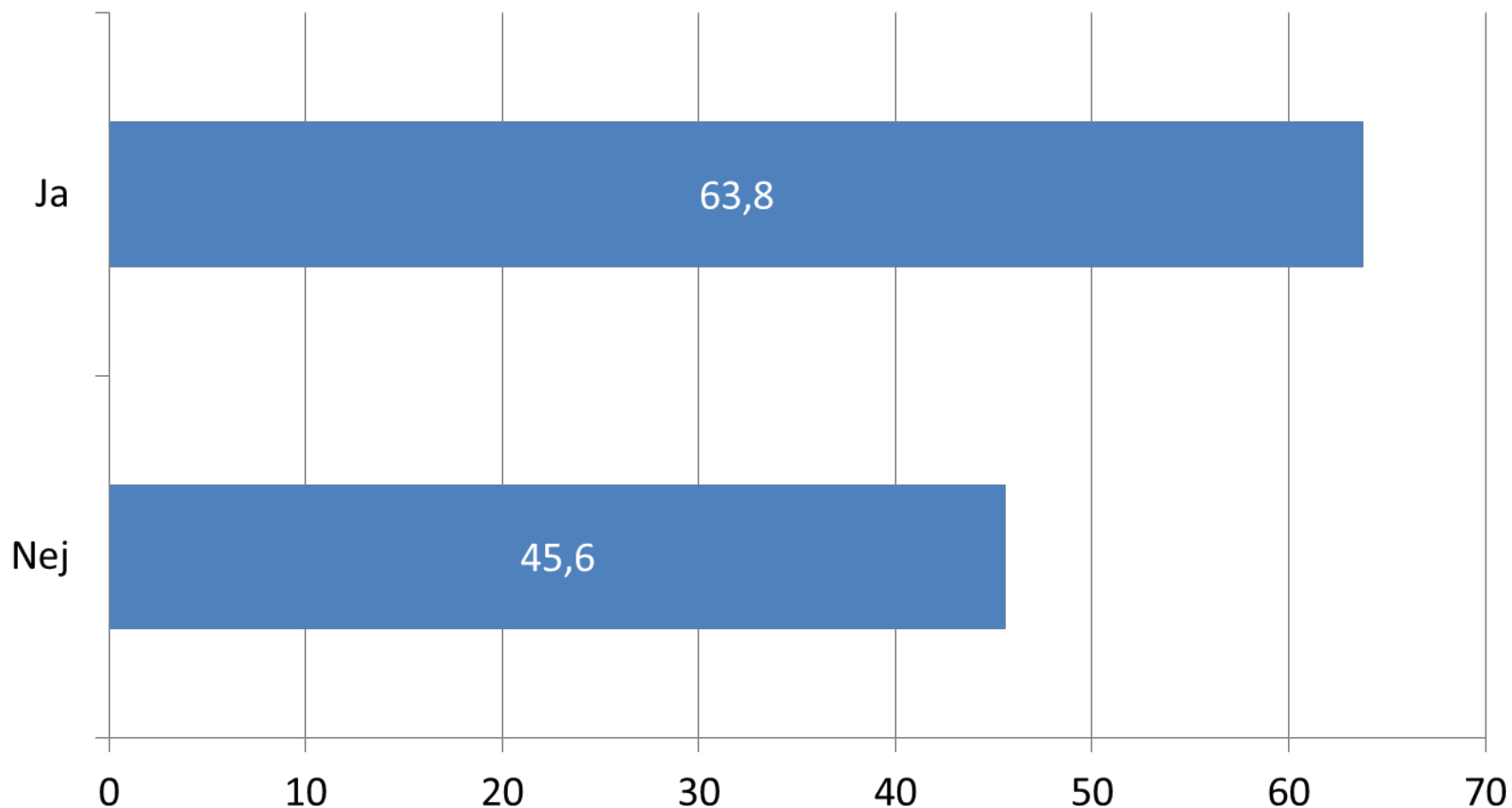
- Større foreninger arbejder i højere grad sammen med kommunale institutioner, end små foreninger gør
- Foreninger med lønnede medarbejdere har i højere grad et samarbejde med en kommunal institution end foreninger uden
  - Men det er kombinationen af lønnede medarbejdere og stort frivilligt arbejde som betyder noget for samarbejdet

Andel af foreninger, som samarbejder med en kommunal institution, opdelt efter foreningens størrelse (pct.)

Andel af foreninger, som samarbejder med en kommunal institution, opdelt efter om foreningen har lønnede medarbejdere (pct.)

5. Konteksten

- Den konkrete kontekst for samarbejdet spiller en stor rolle
- Men når der er taget højde for foreningernes størrelse, professionalisering og forhold til lokalsamfundet er der små og ikke signifikante forskelle mellem
  - Kommunerne
  - foreningstyper

6. Opgave- og ansvarsfordelingen mellem kommune og civilsamfund

- Større brugerstyring med reel indflydelse i de kommunale institutioner, fx
  - Ældrecentre, daginstitutioner, skoler og kommunale fritidsfaciliteter
- Overlad opgaver som kommunen typisk tager sig af til foreninger og frivillige, fx
  - Pasning af grønne områder til beboerforeninger
  - Ældre motion og andre fritidsaktiviteter
  - Børn og unges musikdyrkelse
  - Drift af lokale biblioteker

Styrker samarbejdet
med foreninger og
frivillige
demokratiet?

Samskabelse – en ny ‘opskrift’

- Samskabelse er de seneste år italesat på mange konferencer og i mindre publikationer
  - Kommunernes Landsforening
  - Børne- og Socialministeriet
  - Frivilligrådet
  - Uddannelses- og forskningsinstitutioner
- Fremstilles som den eneste ‘samspilsform’ uden forståelse for, at der findes andre samspilsformer

Den dominerende samarbejdsform er kommunal støtte til 'parallelle indsatser'

- De fleste foreninger, som modtager støtte (direkte eller indirekte) fra kommunen får det til aktiviteter og mål, som kommunen ikke har ansvaret for (hele Folkeoplysningsområdet)
- En mindre del af foreningerne modtager støtte til aktiviteter og målgrupper, som er sammenfaldende med kommunale opgaver

Samskabelse

- 'Forskellige aktører har forskellige tilgange, kompetencer og organiseringer. Velfærden rykker, når vi tør udforske, hvad vi sammen kan skabe ved at kombinere vores forskellige ressourcer '(Frivilligrådet)
- Frivilligheden opfattes som en ressource (kvantitativt og kvalitativt)
- Den kommunale interesse går ud på at inddrage frivillige i løsningen af kommunale opgaver
- Idealet er samarbejde og konsensus

Demokratisk selvstyre

- Fælles opgaver og velfærd varetages af civile, demokratiske sammenslutninger med eller uden støtte fra det offentlige (Paul Hirst 1994)
- Frivilligt arbejde er en måde at bidrage til 'selvstyret'
- Den kommunale interesse går ud på at støtte en demokratisk organisering af interesser
- Idealet er selvstyre, mangfoldighed og 'kamp' for værdier og interesser

Læse mere her

Kan downloades på www.sdu.dk/cisc
Samspillet mellem den frivillige og den kommunale sektor